

ШЫН

Солун 1925
Чылдын
август 31-де
үнүп эгелээн

№ 17 (14991)

1993 чылдын январь 28, четверг

Солунга ат салган шагы 22.35

Салар өртсө 4 рубль.

Б. ЕЛЬЦИННИҢ ИНДИЯЖЕ ЧОРУПКАНЫ

МОСКВА, январь 27. (Рос. ИТА-СЧТА-нын корр. Юрий Сивов). Россия Федерациясынын Президентин Борис Ельцин албан туушун аян-чорукту кылган. Индияже ол хун ужу-дуп чорупкан. Оон бугурунда ол индий болгаш россия журналистерге Кремльге паралаа конференцияга чүве чугулааш, ийн чурттарын эрге-ажыктары дугайы турар деп медеттеви. Индия биле Россиянын аразында харылаалар үш чыл бурунгаар үзүлгөн турган, ону ам катан тургузганы чугула, инча чаа индий бээр херек деп, Б. Ельцин айткан.

Бо аян-чорукту Россиянын Азияга чаз политиканын хевирлеп тургузар талазы-биле куженишкенин аразында чугула башкы-дыр деп көөр херек. Россиянын удурутугулазы яны-бүрү блоктар тургузганын политиканын ууур, кады хөдөлүшкенин болгаш эштежилтени хөгжүзери дээш туржуп турар деп. Президент чугулаша. Мурнуудагы Совет Эвилели «делегей империализмге болгаш Пекинин тергидээр хөөнүнге удуур индий «көзери» ойнап турган» деп, Б. Ельцин саясийдыр мидип санагай байлыгы тургузар хөдөлүс чок деп, ол айткан. Россия биле Индия боттарынын аразында харылааларын ийн чурттуу удурун эрге-ажыктарына дугайы чыгыш-кайымында аянтыкты кады ажылдакчыларын үндешинге тургузарынче чүткүлдүг.

Аян-чорук үезинде россияндик харылааларын аянтыгы адырларында хаммааржы 10 ажыг дугуржулааларга ат салыры көрдүнгөн.

Бот-боттарынын аразында экономиктиг санжыгалаларга хаммааржы чүве чугулааш, Борис Ельцин ийн чурттуу

ХОЙЛУГ КИЖИ КААС

Барымы-Хемчик районун ажыл-агыйларында бо хунирер мал оолдашкын түдүктөн, «Барлык» совхозтун Кыдымы-Шыраа-Булак, Калбак-Тей, Өргес-Тейде малчынын ажыл-ижи чэй-ла чок, малдык чаш төлүн онча-менди камгала алар дээш дүң-хүн чок турупканар. Ынчангаш мында хураганнар менди аалдыны турар. Чижээ, анык малчы Багай-оол Сарыгларын коданында төрүү 285 хоюнда 217-зи бо хунирге чедир оолдапкан, инча хураган онча-менди доругун турар. Ол ышкаш совхозтун муракчы малчынын-ның бирээни Александр Сааянын коданында 158 хой оолдап, хураганнар база менди алдынган.

АМДЫЗЫНДА НЕМЕШКЕНИ— 34031

Хойжу коданнарда чымшытыг үс-хой болгаш өшкү оолдашкыны эгелей берген. Ажыл бачым, харысалагалыг-апарган, Төрүү кодан бурундук хураганнар дүн-хүн дөвсөн улам көүдөп кел чыдар.

Январь айнын сөөлүгү неделянын ортан үезинге чедир республиканын бүгү районнарында 35399 хой оолдаша. А нитизи-биле 1155 хураган ард салдынган болгаш өлүг төрүттүнгөн. Кандыг-бир чылда-даган-биле 213 хураган өлгөн. Амгы хунирде онча-менди камгалап алдынган хураган саны 34031.

Хураганнардын хораар чоруну амдызында Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Бин-Хем, Тожу, Каа-Хем, Тес-Хем, Эр-Эни, Кызыл районнарга болгаш Чаш хураганнар Улуг-Хем районда хорал турар. Ында 56 хураган өлгөн. Хорамы Барымы-Хемчик, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл районнара бар.

Бистин корр.

МАЛЧЫННАРГА ШАҢНАЛДАР

Республиканын ажыл-агыйларында хой болгаш өшкү ажылыга мал оолдашкынын кампаанызын органиастыг эртирер талазы-биле немелде хемчегер дугайы Тыва Республиканын Көдээ ажыл-агый министрствозуну коллегиясына чугулаажып көргөн.

Эрткен чылын республиканын районнарында шээр мал бажын өстүрүнгө, оларынчаш төлүн онча-менди алырынга база оларын бүрүн өстүрүп, доруктурарына улуг четпестер турганын аңаа демдеглээн. 1991 чыл-биле деңгээрге, эрткен чылын хой, өшкүдүн саны республикада 148997 башка кызырылган. Мал бажынын хоранынчаш кол-код чыдаганын аныгыттышаан, бо чылын ол четпестерин каталтпас сорулга-биле шээр малдын массалыг оолдашкыны эгелей бээринде башкы чедир бажырымчалыг белеткег ажалдарын чорудар, төрүүр коданнарны сакмачылар-биле, хой болгаш өшкүрү, аңай болгаш хураганнарны чегеттерин база сугтаанын органиастаарына эрге-жок чугула херек четчир санжыга эг-херекселдер-биле хандыран коллегия кезигүнери көдээ ажыл-агый эргелдерини, колхозтарын, совхозтарын, коллективтиг будургулелерин удурутугуларына болгаш тускый эртемчилеринге дааскан.

1993 чылда төрүүр чүс хой, өшкүдүн-не 80-ден өрү аңай, хураган камгалап алган болгаш оларын бүрүн доруктуруп өстүргөн хой база өшкү хандырымын аңай, хураганнар үскешиниң союнда, шаннап кылдыр халас бээрин колхозтар даргаларына, совхозтар, коллективтиг будургулелер директорларына коллегия чопшорзөн. Бо чылын хой, өшкү чаш төлүн онча-менди камгалап алган, оларын бүрүн өстүрүп, доруктурган, эң эки көргүзүлгө чедир алганы малчынарга шанналар тыпсырны база көргөн. Шээр мал-кадарчыларына тыпсыр шанналарын негеделерин мундык: төрүүр чүс малдан-ча 120 хире аңай, хураганны кам-

Кыштагашкын — мал ажылдааларга чымшытыг, чэй чок, харысалагалыг ажылдык үези, малчын кижиге ол эзулуг-ла шыгалдаа джирин, шынал-ла, таварылга эвес. Оларын ажыл-ажыныг турсааткан чүдүлери солунун бөгүргү ундургузганын ийн дугаар арындан номчуп болур силер.

Уениң бир чидиг айтыры

ТУДУГЖУЛАР-БИЛЕ ЧАРЖАЛАШКАН ДАРГАЛАР

Кым-даа амдыралына туруп келир бергелерин болупун шыдаар ша-биле ажын эртерин кызындын чорур. Наталыа 30 хар ажа дүжүн чораша, уда-дараа хар чидиргегергез таварышкан: не кижиге төлүн шыкын деп үле, чанында чурттан олурар эжин чидирин деп каража амдыралдын кайы хире аарышкымды согуа дээрин таймалырадан-даа херээ чок.

— Ажы-биле чугулааларга, ажыг-шүжүдүн дескеш, ачанын сүмез-биле төрөш суурунда Ленинградтыг тудуу үндүшкенин өөренип чорупкан мен — деп, Наталья Александровна чугулааш олурду.

Тывадан барган 180 кижиле бир чыл болганда Ленинградта тудугу мергендилерин шыгандыг аңгаш, Кызыл хоорайнын аңы-аңгы тудууларына шеверлекчилер амылган турда, кайлы, Наталыа Маамыр-оолдун хой-булд ижи зарыбар апарган. Эчине баарга, үшкү бөлүктүн нилганд деп доораткан. Бодуве кампааны деп чүве билер эвес бис, Наталыа ол-ла ажылында удыштыг ажалда турда, ларын улам кезерээш ийги бөлүктүн нилвалды апарган. Ам ол «Ленинград» бичи будургулелин КМК-21-нин Суворов кудумчундаа общестининде бичим өрээл.

де 9 класс огуу-биле чурттан олурар. 1986 чылда Ленинградче өөренип чоруп мурнууда Наталья Маамыр-оол, Эмма Нуруз-оол, эске өөренип-биле кады керээс ат салдынар. Ында оларын 4-5 чыл болгаш бажын-багалат-биле хандыран деп ак сазында кара үжүктөр-биле бижип каан болган.

А Эмма Нуруз-оол бис Руслана Канданга белдирингеге бо хунирде ажылдагы ирер учурдуг. Титов кудумчунда 35 дугаарыг тос чыт бажында 29 дугаар чартыран бээр деп протоколга бижээш, бо урууларын эттарын бажын аларынын долмызын кырген. Ынчалык-лаа келсе-келсе ол квартираже «Саян» биржанын даргасы С. С. Ковнев кирер деп дужалды А. И. Залеская (бо кижинин албан-дужалыг уруулар билбес бол-

леп чылын оралакчы президентке кандидаттан турган В. С. Постников база ТР-нин Дээди Советинин Даргалынын орадакчызы М. С. Козлов-Трун, Сөөлүгүнге ДС-тин Президиуму чаа бажын аларында дуудулаштып, 180 миң рубльди чызып кылдыр Социал камгалап фондундаан үндүрү бергенин Тыва Республиканын улус депутатый В. С. Салмак журналистер-биле паралаа конференцияга амылган.

Улус депутаты кижиге болганда, чөптүг эвес чүдүлдерге В. С. Салмактын медетле кылдыр эргези бар. Ынчангаш ол январь 26-да бөлүк журналистер-биле учурашкан, тургустууну келген байдалды дугайында тыва респуб-лика телевидениеге ажык-биле чугулааш.

Вячеслав Салмактын телевиденге чугулааш дыйнааш, мунгараш, хомудаш, динны эгиз удувады. Бүдүнү кижиге келсеге дээр эрге-ажык чок болуп кээр чүвө? — деп, Наталыа Александровна каларынчаш чыгыш-карадан, ажыг хомудал-биле чугулаал олурду.

Р. С. Бо материал орулгагетурда, Кызыл хоорай чыгар-

Районнарнын болгаш Кызыл хоорайнын округ сонгулда комиссияларынын бүрүн эргелерин улус депутаттарынын сонгулдааларынын талазы-биле чогуур сонгулда комиссияларына дагзыр дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

Тыва Республиканын Дээди Советинин Президиумунун доктадыры болза: Россия Федерациянын референдуму болгаш Тыва Республиканын референдуму эртерге талазы-биле районнарнын болгаш Кызыл хоорайнын округ сонгулда комиссияларынын бүрүн эргелерин улус депутаттарынын районнар болгаш Кызыл хоорай Советтеринин улус депутаттарынын сонгулдааларынын талазы-биле чогуур сонгулда комиссияларына дагзыр дугайында шийирин хуулоп алмын улус депутаттарынын районнар болгаш Кызыл хоорай Советтеринге сүмелээр.

Тыва Республиканын Дээди Советинин Даргазы К. БИЧЕЛДЕЙ. Кызыл хоорай. 1993 чылдын январь 25.

Тыва Республиканын Конституция судунун судьяларынын сонгулдааларын эртерир дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

Тыва Республиканын Дээди Советинин Президиумунун доктадыры болза: «Тыва Республиканын Конституция судунун сонгулдааларын дугайында» Тыва Республиканын Хообдузууну 6 чүдүнге дүштүр Тыва Республиканын Конституция судунун судьяларынын сонгулдааларын 1993 чылдын апрель 11-де, воскресеньде, эртерир.

Тыва Республиканын Дээди Советинин Даргазы К. БИЧЕЛДЕЙ. Кызыл хоорай. 1993 чылдын январь 25.

Медээлер
300 МУҢ РУБЛДЫҢ
Ө Л У У
АКШ-НА ХУРЕЖИР

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Барымы-Хемчик районун аңчылары эркен анын сезонунда нитизи-биле 300 муң рубль түнүгү өлүктү белеткег чөринге дужалган.

Ылаңгыа бо чылын чамдык черлерде дин чей болганы аңчыларын өөрткен болгаш хей-эрт кырген. Улуг-Акта аңчы ашыкчылар Виктор болгаш Александр Күжүгеттер 400 ажыг эки шынарлыг дин кезин дужааган, 27 муң хире рубльди ажалдап алганнар. Ак-Довурактан Калдар-оол Күжүгет, Кызыл-Мажалыктан Чылабак-оол Соин болган оон-даа эске динчилер база хей орулгалыг болганнар.

КОМИССИЯНЫ ТУРГУСКАН

БАЙ-ХААК. Танды район чыгары бо чылын Шагаа байыралын Бай-Хаак суурга эртериринин талазы-биле тускый комиссияны тургускан. Комиссия кезигүнеринде кым чүвү харылаашын, оон белеткелди он хонгаш-ла түн-бес, хыял турарын бирги

БОРУНУ УЗУТКААН

«Ак-Туруг» совхозтун малчынарда өөр бөрүлөр эркен чылын күстен бээр амырдыш бербестен турган. Маалым Владимир Дарынын болгаш оон чогулдаа, аалдарын мал-маганын чыгыс эвес катан чегенер-да. Нитинин малын камгалаар сорулга-биле бөрү алдар ажылды эгелээр совхозтун дирекциясы шийт-

ТИЛЕКЧИЛЕРГЕ БАЙЫР

Тыва Республиканын Журналистер эвилели болгаш республиканын Долгандыр турар бойдус хуруээлине база курдамырларын камгалаар министрствозу долгандыр турар бойдус хуруээлине база курдамырларын камгалаар, чоңуну экология талазы-биле кижизиндегенин эң эки чырыктан дээш массалыг информация секторунин 1992 чылда чогадыкчы конкурсууну тун-нелин үндүргөн.

Республика солуннары «Шын», «Тувинская правда», «Тыва Республика», «Тыванын аныктары», «Салдыгылар» солуннары база районнар солуннары, а ол ышкаш Тыванын телерадиокомпаниянын чогадыкчы коллективтери ол конкуруска киржин, күжүн шешкен.

Конкурстун негеделерин бугура республика болгаш районнар солуннары, телерадиокомпания бойдус хуруээлине камгалаар талазы-биле шийиттинген материалдарын жюриге кырген. Конкурстун негеделери бугура чармыттыг тилекчилери болган коллективтер бо:

5000 рубль түнүгү бирги шанналды «Тувинская правда» солунун; 3500 рубль түнүгү ийги шанналды телерадиокомпаниянын; 2500 рубль түнүгү үшкү шанналды «Тыванын аныктары» солунун коллективтеринге тывыскаан. Бойдус хуруээлине болгаш курдамырларын камгалаар талазы-биле чамдык эки материалдарын чырыдып кырганы турганы дээш «Салдыгылар», Улуг-Хем, Чаа-Хөл районнарын солуну «Улуг-Хем» солуннарга 1500-1500 рубльдин шанналарын тывыскаан.

«Тыванын аныктары» солунун редакторунун оралакчысы Ая Туюш, «Шын» солунун ийгиликчи бажыкчылары Алексей Нугуурак, Тола Баран ийги шанналга телетип болган; 1000-1000 рубль-биле шаннаткан; 800-800 рубль түнүгү үшкү шанналды Хююг-оол Монгуш («Хемчинтиг сылдыс» солун), Калдар-оол Куулар («Иаа амдырал» солун), Чаа-Хөл-дег төлө бажыкчы Кызыл-оол Комбу олурга тывыскаан. Конкурстун жюриин бойдус камгалаалыг хаммааршкын эки материалдарын дээш Эртен Монгуш, Любовь Шиласея, Чоюна Насык-оол, Париса Бадыгыр өзгөргө мактал шанналарын бээр деп шийир-лээн. Тилекчилерге байыр чедирип тур бис (Бистин корр.)

ШЫН ЧААҮН ЧАПТАНЧЫГ ООЛ

Артем Кужугет эиэр чылын мезиза бир айдараажын берип каан. Ынчан ол башкылап турган. Шулуктерин хөйү-даа кончугу, мези чай чогуу-даа кончугу...

АДА-ИЕЛЕРДЕН

Ити харе шулукту редакторлар чорой, далай анигү кыдыраашты база чыдар сун каан...

Тыва Республиканы Президентизинин болгаш Чазанын бүгү чурттагы чога кыгырмы үнгенин билер болгай бис. Ында ада-иелерин, уугу салгалдын кижилерин, аныктарны уруглар кижизиндегизинин айтырны чугулаан көөрүчкө кыгырарны кончуг чөптүг.

УРУУЛАРЫНЫ БИЛГЕЖЕ

Кижини ажи-тады ада-иелерин эргим, оогу эки чорун деп куузар. Кажан ол куузел боттанмаанда ада-иелер аар соугу болурун билер турар бис.

УЛУУ-БИЛЕ

Улуу-биле ажи-тады ада-иелер ажи-тады төрөзө, чүгө 6-7 харга чедир өстүрүш, школага дужаан беринтер, а 14-15 хар чедерге боду билзин дээр оолдарын сула салыптар.

ХАМААРЖЫР

Ам бистин амыралмамысы, боттарынмыс көрөзүн дөвөн сактырга-ла кижини дорамчыларын чүү дөрдө бодуна, ол хоманчок, оон амы-тынна-даа чедир каар аларган. Чир чөм, кеде идик-кен, өт-сөп дилер маннажым, оочурларда иткелжин, бот-боттарымыс экибак сөгелжип тургулар-дыр бис.

Качан билер, мал-маган өстүрү, тараа тарып чораша, Артем сооноа барып, харын чаа үенин боду ханы чогаалчызы апарган. Оон дөмей-де эртим чегин, дээди эртимин башкы кижин. Чанын боду-арыма, шала перукумээр, карактары ун, шулууртун сөткөндө үгөн чаптанчыг оол.

Сөөгү үелерде кудумчуда боду-боду чоруур оолдар, кыстар боду толугу а бил-бөс-тир. Хөй-шунти чериге, автобустарга элөөк сөстөр зыйла, удушту карманым үжөк, сумкаларын деме кезип, хунаппа, улуска шорлуп, шош-соода ундурар. Олар — бистин ажи-телуусу. Кабы уеле оларнын кижизиндегизинче чакканымыс ол, эгеничкел сөткө, өмөкчө чага оларын кичаап өрөтүзүн улус боор бис? Улууну уугу дээр, бичини бичи дээр, «сугбай», «сакбай», «дунмама», «кырган-авай», «кырган-ачай» деп хундуур кылдыр чыгызынымыс ол бе? Оолдар кыстарынмын харжы, кээргөр сөткө чок апаргам бир-ле дугарында бистерин, эи ылангы иелерин дувурлар ужурут.

аргааларга өг бүүдүгө өрттөнүр» деп аян. Азым арагалай бээрге, аштаан, түрөп, уйгузунга чедимээр ажи-тол, зайлаттыммыс, арага чыды догган бажын, эрин-бөжкү, идик-хөви уур-сагыр апарган ада-ие — бо бугу көрүш чок чурумал бичи кижилерини хевирлетинериге кыдыр исти арттырып бодурул дээрзин даап бодулары берге эвес. Арагалар ада-иелер уругтарына номчурун ном, келер идик-хөп садап бербес, оон орунга арага салдып алыр. Бичин уругтарга адаын сөгүш салышыны, оон хөйгө, чымак чаксандымын, оон кончугу чуугула. Ынчалза-даа арагачы адаында олар чаксандымын эвес, а оон мелегей катызын, хоозун мактангышымын, азы дөбөлөк көрүжү, ужуру бөл-дөмөс чыгуурушкуну бөл-дөмөс болган дугарылар. Оон хөдөзө, өг-бүдөгө шон-соода, алтын-кырыш үндүрер. Дыштанар күндөз агаралар, кин-по көөрүңү орунга, өмүчү-терин бажынычы чалап алган арагалар, азы кел диван тайбын өг-бүдүлериң дикын уруп, дун-хундиз бажыныр кезип, ажи шыгында чуну-даа барымдалавайын кижин чоруурлар, Ындыгар-

медерелин ажилдедир арта-жого, хоп-чикте туралымын итилеге база илдин турш чок кылдыра сөткөлдүг, кээргө чок, тура-хөнуу улуг, мелегейимээр урс-сөдөмн берип болур дээрзин утазын чуугула. Ынчалза күйтөп-күчүлээр, олурур, оорламыр, дээрбездер, өнүчүрүк, арагачы, чик чурттага, даяс кезикке мык, малгыс-сөткөк амыралмага чүткүлдүгү азын санын кижилерин ужурундай төөгүзүлөп ажилчин, даи сөткөлдүг, өш-көжө, биче сөткөлдүг, өш-көжө, төрөлөрчөк чөр-чуртунга, агар-бодузуна мык, кам-пыг, хумгалыг тыла чоюнуу ат-аллары өске улустарга чамдык багыт таладыг көстүп эгезини кижин бүүзүп дувурлар ужурут. Да-хунма, эргим чоюм, бо бугу болуп турар багай болушкунура. Үгүлдөгилерге уду, бир деминг хөдөлө, Тыванынмын келер үдө чагай чоруу дээр, тыва шанынмын төлөпчиг ат-аллары дээр ажи-телуусу эки мөзү-шанара кижизинин, ажилдап, чурттап көрөзүлөр.

Долу ТЮНДЕШЕВА. Кызмал-Мажалык № 1 школасынын башкысы.

Күстүк бир-ле соок хуну... Күсөткөндөр аде берген Хөвиг хавы сайынылып, Керемиде эртинген. Кудуру-даа холус дивес, Кудува бөзүн халбап кымнас. Чаглак чокта хөкүюну — Чанын-тепел олураганым. Чыгыр эрп орап боорга, Хөкүюну кириптин. Шымыр-кыккан барасканга Хөкөк дүвүн сиргап бердим. Күстүк бир-ле соок хуну... Күзөл-хоозун, кудараным. Өйүп келген сөткөлимни Өксөк ытка сөгөлөр өр мен.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ШИЛИНДЕК КОМАНДАНЫ ТУРГУСКАН

Самбога хөзөжөн спортчулар аразында команда болгаш кууда бири чөр дээр ажики маргылаада «Херездэ спорт залына эркен. Анаа Чөн-Хемчик, Суг-Хөл, Эрзин, Тес-Хем, Барын-Хемчик, Таным районнара болгаш Кызмалдын 4 дугаар профтехучилищенин нитизи-би, де 80 ажи спортчулар киришкен.

Мурунку чылдарда тилекчи командага болгаш шанынмын черлерин элээр нерге кубукту, ымылдан тынсып турган болза, бо удаада оларга чүгө дипломнарын, ажи шанынмын тынсыканы спортчуларга болгаш көрүчүлдерге арай хомулаарыг болган чадава. Чөжө-даа рынокче кирген болза шанынмын элээр «байтакан» болза, эки деп бодал бар. Оода-ла жөтөннөрдан болгаш чемпионуу ленталарын тынсыр арга чок болганы ол ирги бе?

Республиканын самбо хуреш федерациясы (даргааны И. Хураган) чараш арагалары ажиллааны дээр Гульмира Дамбырга, Марина Семенова, Белекмаа Калдар-оолга өрөткит белектерин тынсыкан. Маргылаада элээр организастыг эрсе-даа, анаа моон сонгаар бичи кижилерин кириштирбиз өрөткит көр болза эки. Чүгө дие оон тускай дүрүм бөл болгай, оон сагыр элар.

ИНТЕРВЬЮ

гелери кыжыр. Конференциянын эи сөөгү хунуна, январь 31-де мөөрөйлг тыва хуреш маргылаазы болур. Бо мөөрөйлг хуреш Тывага бир дугаар эртер. Бистин чамдык спортчуларымыс болгаш номчукуларымыс бо мөөрөйлг хуреш дугайын элээр сонугулар турарар. Ынчалган оон дугайында тайылбырын бээр-биле республиканын спорт комитетинин ажилдакчысы, «Начин» спорт клубунун вауручукалы, рынын бирээзи Роберт Хомушкадан бистин корреспондентимс чамам айтырларын салган.

ХУРЕШ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНЫН КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНДА

Тыва Республиканын Күш-культура болгаш спорт курне комитетин, республиканын хуреш федерациянын ажи-тадынын январь 29-31 хунеринде конференциянын Кызмал эртерин. Оон чок согулазы — Тывага национал болгаш хостуг хурешти моон сонгаар сайыраларын, анык мөгелерин мергезинде бедиелер болгаш спорттун материал-техниктиг базанын бажыгылары. Оон анык азыр орап салгалдык спорт-культурага болгаш хуреш дөстөмаа хаара туралы спортчу чачылардын ментериди база чок черин элээр.

болгаш күрөлдиг кижилер кыжыр эргелип. Маргылаада тотализаторлуг дүрүм бугулар эртер болганда, мындык тайылбырын кылыры чүгүлд деп бодалар мен. Бир-рөзде, «Херелге» эртер ол хурешке кирер көрүчүлдерин мөөрөй билединин өртөз 100 рубль кылдыр доктааткан бис, киреринин өртөз анык. Кажан көрүкү кижин ол бистин салып ат турган, боду-нун мөгезинин адил алаар. Чүгө дие бугурун мөгезин дөстө бижиги сөдүн алаар. Ол дээр кыш-да бистини садып ал болур. Бир эвес көрүчүчү бугурун мөгезин шүтүр болза, көрүчүчү азы ол мөзө дөстө «сары» турган кижин бистининин нитизи өртөз элээр, оон кырында мөсөлдө ажишын алаар. А шүтүлгөн мөзө көрүчүлдерин кирген нити орулганым 10 хуузу болгаш маргылаада оон организастыкларынын шанынмын база алыр.

«Организастыклар ужуру-ашкен, үш-дөр дугаар черин элээр мөгелерин шанына-вас бе? — Шанынар. Тулаан чемпионоз бирги черинин дипломун, өрөткит белектерин болгаш медалды тынсыр. Ужүрүшкени болгаш үш-дөр дугаар черин алган мөгелерин база кичаар шанынар. Тыва хурешке кирер дээр кижилер хостуг хуреш маргылаадамын үезинде даянма-чыл болушкунура. — Конференция үезинде оон-лаа өске хөмчөгелер болур боор, аа? — Анаа спорт делегейин, конфер болур, спорт баранарын, тыва ажи-чөмө база калба-биле садар. Виктор КАРА-САЛ чугаалашкан.

ри — бо маргылаанын деткичкелери — ирт шанылаа база бергенер. Хөзөжөнчөргө — бирги чөр дээр 1200 рубльды, кубукту тынсыкан. Илтиг черлерин алыган командалары база «эртектиг белектер-биле» шанынмын элээр. Ол «мыкшак» деткичкелер «Эн эки ойнакчы» деп тускый шанылаа төлөпчиг болганы дээр. Тезинин ойнакчылары Тараа Хомушка, Союна Хомушка оларын шанына. Бо маргылааны организастыкларына «Муракчы» союкча база деткичи болганы өөрүчүг. Ол мыкшак школа коллектын база элээр эвес үлүүн кырген. Ылангыя келген спортчуларыны эвеш-чөмө биле хандырыгына Алтыр-оол Хертен илдепкөйг болган. Суурун чогу чаныгы

ӨРЭЭЛДЕ БИС ИЙИ АНГЫ

Кыжур дээрини сылдыстарын Көжөгенни пөзү дугулаан. Өрээлде бис ийи ангы. Өвөжикчи ийи чок ор бис. Суугуусу дымзыртыккан. Сула чанып отчуунаан. Чөжөк дээр маннажыр бис. Чөмөкчө-даа сой берди. Өвөжөкчө кирип кээрге, Өргөдөр дег, чүдөөсти. Кочуйгулаан, ийи ангы Хөпүй берген кончууушту...

ЭКИ ТУРАЧЫГА ТУРАСКААТКАН

Тыва Республиканын чер-черлеринде күш-ажылдын азы дайыннын хоочуннарыга тураскааткан спортчу маргылаалар эртин турары чачыл аларган. Бай-Тайга районун Шуй суурга эки турачы Салчак Балчыр аттыг кубок дээр волейбол маргылаады болган. С. Д. Балчыр дайыннын болгаш күш-ажылдын хоочуну чораш. Ынчалган оон тураскаалы кылдыр чаныгы чер-чуртуугулар алдыр кылдыр бо кубукту тургускан маргылаада моон-биле үш чыл улаштыр эртин турары ол. Шуй дээр республикада база бир шымак спортчуларын суур-ла болгай. 60-70 чылдарда спорттун национал хевирлеринге, мячтын чоккейге, волейболга, туризмге республика черселгил маргылааларга «Муракчы» колхозтун командазы доктаамал киржин, чемпионнап-лаа турган биле оон спортчулары сактын улуси боор. Сөөгү чылдарда шкколага анык шымак спортчу Юрий Дамбыр ажилдап келген-биле волейбол эи сайыратылган аларган. Оон херечини — Шуйнун волейболга эр улус командазы 1992 чылдын республика чемпиону болганым.

Чемпион команда чүгө чаныгы кудумчу командазы дээр-ге леийи чугаалат турар. С. Д. Балчыр аттыг кубок дээр тус маргылааны чүгө эр үдүс аразын эртерин эр үдүс аразын эртерин элээр. Э улуустун 4, хөзөжөнчөргө 4 командалары биле, Чыдыг демиселдин түнелинде эр улусуна-даа, уругларын-даа шымак спортчу Юрий Дамбыр кубукту шуйжулар бүүрүлгө-биле чаалап алганар. Бирги черин алган эр улус командазы 2000 рубль, кубок болган эки турачынын уругула.

чөр-чурттуг эки турачы, болгаш күш-ажылдын хоочуну утапай, оон адан белдик көдүрүп турары өөрүчүг. Бо чагай чаныктыг чыгарып, чыдыны эртерин турары чоюну сонугуларын улам көдүрүп, спортчуларын «сөрүк» кирер ужурут. Келер чыды бо маргылааны чыды мөзө эртерин дугурушкан. Моон сонгаар бо маргылаага баш удур белектерин, кождарымыс Барын-Хемчик, Чөн-Хемчик, Суг-Хөл районнарын командалары хөйү-биле кирештирер ужурут бис. Бо удаада чаныгы хөмчөгелер кождасы эр-бичи-биле эр-хөй-хөй бооп, кылаштыкын келген, багай эвес ойнаш барганар. Хертек МӨРЭК. Шуй суур.

Чайлаага дүн Ыржым-шыпшын-чайлаа удаан, Ында-мында итгар эрер. Кара шын аразында Хаая харин үгү дээр. Хойган мыкшак болган сооноа, Хоймар катал оожугарга. Хорлааш суунга хөмөшчир Охтай ирен хаарыктар. Охтайынны дегеминге Оол чүрөөн талады. Харачаалдан көвей сымлас Карак баяны чивенечир. Артем КУЖУГЕТ. Суг-Аксы суур.

РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕГИЯЗЫ: Н. С. Базы (харысалгалдык секретарь), А. С. Дембарел (гол редакторун оралакчызы), В. М. Сат, Р. К. Сат (гол редакторун оралакчызы), Н. С. Эрзеп. РЕДАКЦИЯНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ: Гол редактор — 3-43-34; келген кижилер күлөзүн алыр чер — 3-34-26; гол редакторун оралакчылары — 3-33-91; — 3-34-17; харысалгалдык секретарь — 3-34-92; оралакчылары — 3-43-93.

КИЛДИСТЕР: Улус депутаттарынын Советтеринин нити, дел-политиктиг болгаш социал айтырлар — 3-34-19; — 3-34-98; уаеутор — 3-34-49; 3-36-73; өзөз ажилдагы — 3-41-16; культура болгаш үдүс өрөткитлер — 3-39-15; мезээ, дөр болгаш спорт — 3-36-82; — 3-34-57; өмүздө — 3-34-39; — 3-34-93; чагаа — 3-39-03; корректорлар — 3-41-29; тизирүүчүлөр — 2-27-41; солуун келбейи барганга — 2-32-75; тизирүүчүлөр — 3-37-11.

Солун Россия Федерациянын Парлаага болгаш мездө-лер министрствозунун чанына парламенттин, мездө-лерини чөстү чоруун калгаларга талазы-биле Тывага талгалар чөри-ни буртуктаттын. Буртуктаттын дугаары — Т-00007. Солууда парламенттин материалдарын автордарынык бодолары редакциянын түрү-чү-биле дүшөйөп барып болур. Айтырлар фактылары сайыры болгаш өскө-дээ димназыларын эки мөдөлөр боттары харысалгалар.

АВАМ ЫШКАШ КИЖИ-ЛЕ ЧОК

Черин шугулаан чоругу дег, Черемички чүве-ле чок. Ишти-хөнуу тө каап сургаар Ием мыкшак кижин-ле чок. Алар-менер турда болган Аргаларын эргим дег. Аксы-сөзү шынмыг, чөптүг. Олар БОРАШ.

Төрүттүнген хунуңер-биле!

Бистин эргим мык авамыс Динземаа Санмысна Дингыла январь 27-де 55 харлаан. Авам хөй чылдар нитиле бугхаатерип ажилдап турган пенсиялаан. Ам бо үдөс хуу малын азырап, карактап олурур. Авам кезжө-шү-дургу, биче сөткөлдүг, кыл-бас-тутпас чүвез чок, алдын хөдөөлөр, кезээде бир-ле чү-вези кылган, эптээн олурур кижин. Ынчалган уруглары, бистер авамыска чоругаралар бис. Ынч авамыска төрүттүнген хунун таварыштыр аас-ки-жилти, кан дег кыдыкымдым, кезээде эрес чорурун сөткө-күлүмс ханымында күзеп тур бис! Уругларынын ачазы, уруг-ларым, уругларынын уруглары, оолдары болгаш күдөөлөрү.

Бистин ачазы Виктор Тыр-тык-оолович Сарыг-Нова хөй чылдарда чөлаачылап, улус ажи-агымынга бодунун үдүн кижирин, бистерин — аг-бүдэсин, уругларын азырап, доруктур дээр карак кызыл ажилдап чоруур. Ачазы чоюнга, эш-чөдөргө хундүккөлдүг, дуза черлеринде чажам дивес, биче сөткөлдүг кижин. Оон тө-рүттүнген хуну-биле солун дамчыштыр байыр чедирин, кан дег кыдыкымдым, бүгү-ле чүвезе экинн күзеп, холу дим-зег, сөткөк-хөнуу серген болу-рун йөрөш ор бис. Уругларынын авамы Зоя, уруглары Аржаана, Артын, Аюк. Байыр чедириники-нигге эитери Андрей, Та-мара, Каара каттышымыс.

ЧАРЛАЛАР БЮРОЗУ

Кызыл хоорайнын мурну микроайонууда 3 өрөздиг чаагайдым туттуган хужуттуган, чанында гаражтыг бажыны агы тускай бажыга орнап тур бис. Бо талазы-биле 2-56-25 дугаарыг телефонче долгаар. «АНЫЯК» ЧАЛАП ТУР Кызылда «Аныяк» деп өрөдиге-бүдүрүгө комбинаты февраль 1-ден эгелеп даразында курстарын ажиттынарын чалап тур: — биче бүдүрүлгелер бугхаатерлерин (өрөткит хуусаамы 2 ай). — школар доозукчуларына болгаш дээди өрөдиге черлеринче өрөткит кирер күзөлдөргө андыл дым (3 ай). — «Б» категориянык чолаачылары (3 ай). — бижик машинакчыларын дүрген куруу (2 несая). Айтыр бөр болза кээр чери: Кызыл хоорай, Көчөгөс кудумчуу, бажы 51, 314 дугаар өрөз, телефон: 3.52.73.

Тыва Республиканын Күш-ажыл болгаш чоюну ажил-биле хандырылга министрствозунун бүдү-рүлгелерден, албан черлеринде болган организастыклардан кирип турар айтырлары-биле холбаш-тыр тайылбырлары болза, «Россия Федерациянын Социал страхование фондузунче, Россия Федерациянын чоюну ажил-биле хандырыларын күрүне фондузунче база 1993 чылдын 1-ги кварта-лында хамаатыларыны албан кылар эичи страхо-ваниезине страхование дадырларынын тариф-теринин дугайында Россия Федерациянын 1992 чылдын декабрь 25-те № 4230-1 Хоойлуунун 2 чүлүнге дүүштүр бүгү бүдүрүлгелер өнчү бол-гаш ажилдагы чорудулаанын хевирлеринде хамаарылга чокка (оон иштинде бюджетте, проф-эвилел, кооператив, хуу болгаш арат ажилдагы-лар, муниципалитет бүдүрүлгелери болгаш өске-даа хөй-нитти организациялары) 1993 чылдын январь 1-ден эгелеп ай санында албан төлөөр 2 хуулуг шилчидилген Тыва Республиканын чо-ну ажил-биле хандырыларын республика фонду-зунче шилчидер (санажыла саны № 699002 Курбанкыны Кол эргелелин чанында РКЦ МФО 264006).

Республиканын районнарын дивенкөөрлеринде турар бүдүрүлгелер шилчидилге тунун районнар-теринде чоноу ажил-биле хандырар фондуун санажыла санынче шилчидер. Дадывыр төлөөрүндө инвадидтерин хөй-нитти организациялары, оларын устав бугаар соруг-галарын боттандырыр-биле тургустунга, оларын өнчүзү болур бүдүрүлгелер, каттыжышымынар, албан чертери хосталыр (Хоойлуунун 4 чүдүү).

Бистин илэк авамыс Че-чесмаа Хурен-ооловна Бой-дунун мөзө-биле холбаш-тыр биске таварышкан ажи-шүжүрү бистини биле денге үлөжип, мык авамыс сөөгү орунче үдөжиринге үдүт дүзүн чедирен Тыва Республиканын Дээди Советинин болгаш Чазанын удурутгалыгына, Тыва рес-публиканын Улус өрөдиге министрствозунга болгаш өске-даа коллективтерге, бү-гү-ле эш-өөрүскө болгаш дөргүл-төрөлүмс улуу-биле өөрдү четтиргенин «Шин» солууну дамчыштыр илээрлиг тур бис. Николай Бойду, уруглары, уругларынын ажи-телү.

«ПИОНЕР»: «Алдын дугу-жугу» 9.00; «Кирин моор-лаар!» 10.40; «Банди-30» (Моол) 12.20; «Ужуржымын-кынар бажым» 14.20, 16.20, 18.20 шактарда. «НАЙЫРАЛ»: «Баскери-вал-дерин чыдын аша» 9.40; «Моите-Кристопан эртинге» (2 сериялыг) 11.20, 14.10, 17.00; «Видеозага»: «Рембо-2» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.30 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Динстер по-дэз» 13.40; «Туттудумас хандыкыма» 17.00 шактарда. «ВОСТОК»: «Шолаам — ан» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.

АГАР САНЫ: «Тыва соцбан» № 363505. Тыва Республиканын Пар-лаага болгаш информация министрствозунун «Илора-фия» Кызыл Шеткинги болгаш Крайчеко кудумчу-зу бажы № 1.